

Dr. W. J. LEYDS
Frankenslag 337
COPENHAGEN

DE RECHTVAARDIGE STRIJD
DER
HOLLANDSCHE BOEREN
IN DE
TRANSVAAL;

ter verdediging van hun Grondgebied
tegen Engelsche overheersching.

Aan het Volk verhaald.

2e Duizend.

Gorinchem, J. H. KNIERUM. 1881.

DE NEDERLANDSE

HOLLANDSCHE BOEKEN

VERZAMELING

DE NEDERLANDSE

BOEKENVERZAMELING

Dezer dagen verneemt zeker ieder met belangstelling iets van Zuid-Afrika, inzonderheid van de Transvaalsche Republiek. Jammer, dat er nog zoo velen zijn, voor wie dat land als het ware eene vreemdeling is: men kent de Transvaal en hare bewoners wel bij naam, doch wat het voor eene volkplanting is en welke nauwe verwantschap er bestaat tusschen veel bewoners dier streek en de Nederlanders, is velen onbekend.

Met hart en ziel ingenomen met het lot der Transvaalsche Boeren, meen ik mijnen medemenschen geen ondiensnt te doen hen, door middel eener beknopte beschrijving, in staat te stellen, zich met dit land en volk eenigszins bekend te maken.

Zij, die de Transvaal en hare bewoners meer in bijzonderheden willen leeren kennen, schafften zich een uitgebreider werk aan; dit werkje dient slechts om de lezers eenigszins bekend te maken met den toestand der Zuid-Afrikaansche bewoners en het medegevoel op te wekken voor onze Transvaalsche Broeders.

In 1652 stichtte van Riebeeck, bijgestaan door onderscheidene Nederlandsche Boeren aan de Kaap de Goede Hoop eene landbouwkolonie, vooral met het doel aldaar eene geschikte ververschingsplaats te krijgen, voor de schepen, die heen en terug van Nederland naar Oost-Indië voeren. Bij onderzoek bleek, dat de grond zeer vruchtbaar was, en uiterst geschikt voor ontginning; na een weinig moeite, kon men een rijken oogst te gemoet zien.

Na zulke gunstige berichten, waren er veel Boeren, vooral Noord- en Zuid-Hollandsche, die have en goed verkochten, en zich met hun huisgezin naar de Kaap inscheepten, om in den vreemde hun fortuin te beproeven, doch met de gedachte zich bij hunne landgenooten aan te sluiten. Zij werden de stamvaders der tegenwoordige Boers of Boeren, welke die streken tot nu toe bewonen. Behalve de oorspronkelijke bewoners dezer streken, treft men onder de bevolking ook Engelsche Kolonisten aan. Tot de inboorlingen behooren de Kaffers en de Hottentotten.

De Kaffers worden bestuurd door een Hoofd, bijgestaan door een Raad; de vorst raadpleegt de lieden van dezen raad over de belangrijke aangelegenheden van het land; ook heeft de Raad het recht, de maatregelen van den vorst tegen te gaan, namelijk wanneer ze al te willekeurig zijn. Bij het overlijden van den vorst, is de oudste zoon van de voornaamste vrouw van den vorst gerechtigd tot opvolgeling.

De onderdanen dragen hunnen vorst grooten eerbied

toe, en zullen niet spoedig tegen hem in verzet komen. De misdaden worden hier op vreemde wijzen gestraft, voor den vorst echter voordeelig; hij, die een lichte misdaad bedreven heeft, betaalt daarvoor een som gelds aan den koning; is de misdaad te zwaar voor eene geldboete, dan laat men den misdadiger onthoofden; gevangen zetten, en dus dagelijks zoovele lieden voedsel geven, zou te bezwaarlijk voor de schatkist zijn.

De Kaffers*) hebben een schoonen, krachtigen lichaamsbouw, hun haar is wollig en gekroesd, hunne oogen en huidskleur zijn bruin, zij hebben een hoog voorhoofd en dikke lippen, waartusschen twee mooie rijen witte tanden te voorschijn komen; in geheel hun gelaat ligt eene verstandige uitdrukking.

De meeste Kaffers hebben meer dan eene vrouw, althans de rijken; de vrouwen toch worden door hen beschouwd als goederen, zij worden gekocht, en met vee betaald; is de vrouw, in wier bezit men wenscht te zijn, jong en schoon, dan moet men soms 10 ossen betalen. Wil het meisje niet tot een huwelijk met den man, die haar wenscht overgaan, dan bedankt zij voor de eer, de ouders kunnen haar niet dwingen.

Het werk, dat hier en elders door den man verricht worit, ziet men daar door vrouwen doen, verzorging van het vee, bouwen der hutten, bereiden der spijzen, water halen uit de bronnen, houthakken, veldarbeid, verzorging der kinderen, al deze werkzaamheden moeten

---

*) Hun naam is ontleend aan Kiafir, dat ongeloovige beteekend.

de vrouwen verrichten; ik ruil de vrouw in, tegen zoo-
 veel stuks vee — zoo denkt de Kaffer — het is dus
 niet onbillijk, dat zij, evenals de dieren, werkt. Vooral
 eischt de man, dat zijne vrouw zich voornamelijk toe
 zal leggen op de verzorging zijner dochters, hoe beter
 dezen er uit zien, des te meer stuks vee zal hij er voor
 krijgen, bij haar huwelijk. Ook het trekken naar
 andere plaatsen is voor de vrouw zeer moeilijk; behalve
 de kinderen, die zij in eene lederen zak om het lijf
 draagt, moet zij ook al haar keukengereedschap met
 zich meevoeren.

Terwijl de vrouw gedoemd is al deze harde en ruwe
 bezigheden te verrichten, houdt de man zich bezig
 met. . . . niets doen; hij zit den ganschen dag niet
 met de armen over elkaar, maar eigenlijk werken doet
 hij toch niet. De mannen zijn groote liefhebbers van
 jagen, spelen, rijden en vooral rooken, ook richten zij
 hunne zonen tot dergelijke bezigheden af. Meestal
 rooken zij tabak, hebben zij deze niet, dan behelpen
 zij zich met dagga, een soort hennep; als pijp gebruiken
 de meesten een koehoorn, die aan den onderkant open
 is; soms rooken zij, zonder een pijp te gebruiken, zij
 maken namelijk een gangetje onder den grond, dat
 aan beide uiteinden open is, het eene uiteinde vullen
 zij met tabak, die aangestoken wordt, en aan de andere
 opening zuigen zij den rook uit, terwijl ze plat op den
 grond liggen; naast zich plaatsen ze een kom met water,
 hebben ze nu een mendvol rook, dan nemen ze er
 wat water bij in den mond, om het gezamenlijk

uit te spuwen. Wat de reden van deze manier van rooken is, blijft een raadsel; vraagt men of zij het prettig vinden, dan antwoorden ze »neen”.

Niet alleen de man, maar ook de vrouw is eene hartstochtelijke liefhebster van rooken. bij al hare bezigheden is de brandende pijp hare gezellin. Snuiven behoort ook tot hunne aangename bezigheden, meestal dragen zij een eigengemaakt doosje met snuif aan een koralen ketting om den hals.

De spijzen der Kaffers zijn zeer eenvoudig, hun voornaamste voedsel bestaat uit het brood, dat ze van een soort van tarwe bereiden en uit maïs. Op alles wat sterken drank heet, zijn zij zeer verzot, op enkele plaatsen waar deze drank niet geduld wordt, drinken zij, uit gebrek aan iets anders, een soort van bier, dat door hen zelven bereid wordt, en tskoela heet.

Evenals alle onontwikkelde stammen, zijn de Kaffers zeer bijgeloovig; allerlei voorstellingen maken zij zich van goede en kwade geesten; de Zon en Maan worden door hen aangebeden. Na langdurige droogten offerden zij stapels hout, bladeren of andere brandbare artikelen, aan »den Grooten Geest” opdat hij spoedig regen zou zenden.

Van onderwijs weet men bij deze stammen niet, als de Kaffers bij de Boeren in dienst willen treden, leeren zij een beetje Afrikaansch, om met andere te kunnen spreken. De inboorlingen onderling bezitten niet ééne gemeenschappelijke taal, de wijze van spreken hangt af van den stam waartoe zij behooren.

De Kaffer is van een gezelligen, mededeelzamen en gastvrijen aard, gaarne zit hij te midden zijner stamgenooten, om een knappend vuur te praten. Wat echter minder in hem te roemen valt, is dat hij zich gaarne overgeeft aan stelen; alles wat hij maar eenigszins machtig kan worden, eigent hij zich toe, vooral dingen, die tot opschik kunnen dienen. Vroeger ging hij meest ongekleeed, doch sinds hij met den Hollander in aanraking gekomen is, gaat hij diens kleeding nabootsen, dikwijls op de meest bespottelijke wijze; de kleedingstukken, die zij onder hun bereik krijgen, trekken ze aan; zoo ziet men er een loopen die niets dan een boordje om heeft, een ander heeft slechts een broek met één pijp, een derde loopt op één schoen en zoo al meer.

Zij zijn er zeer op gesteld de huid met vet te smeren, willen ze zich zeer mooi maken, dan vermengen ze het vet met roode poeder; vandaar dat zij steeds zoo'n onaangenaamen geur afgeven.

De Hottentot heeft met den Kaffer, wat zijn uiterlijk betreft, weinig overeenkomst, zijn vormen zijn leelijk, evenals de vuilgele kleur van zijn gelaat, hij heeft kleine oogen, een breeden platten neus, waaronder een grooten mond met breed omgekrulde lippen, hij heeft een weinig wollig haar op het hoofd. De Hottentot is begrijpelijker en meer vatbaar voor beschaving dan de Kaffer; dit is ook de reden waarom elk huisgezin Hottentotsche bedienden heeft. De kleeding van hen is nagenoeg dezelfde als die der blanken, daar zij haast

alleen tusschen dezen verspreid zijn. Voor het overige komen zij veel met Kaffers overeen. De wijze waarop zij zich eene vrouw zoeken is echter geheel anders, veel minder kostbaar. Zoodra de Hottentot in het bezit van eenig geld is, op welke wijze ook verkregen, koopt hij een flesch brandewijn, na er een weinig uit gedronken te hebben, begeeft hij zich naar zijne uitverkorene, en toont haar de flesch. Wil de vrouw met hem in het huwelijk treden, dan treedt ze op hem af, en de inhoud der flesch wordt gezamenlijk geledigd.

Van alle inlandsche stammen, stonden de Bosjesmannen vroeger op den hoogsten trap van beschaving, doch door misbruik van sterken drank, zijn ze de onontwikeldsten van alle geworden. Hunne vormen, hun gelaat, de kleur hunner huid, alles werkt mee; om hen tot de leelijksten der menschen te maken. Ze leven in wildernissen, voeden zich met hetgeen de jacht hun verschaft, en met wortels; kleederen dragen ze volstrekt niet. Sommige Bosjesmannen, de makke, verhuren zich bij blanken, doch daar ze zelf klein zijn, hebben ze altijd eenige vrees voor den frisch gebouwden Boer.

In den laatsten tijd hebben de inboorlingen zich ook geoefend in het gebruik der vuurwapenen, het best kunnen zij echter overweg met den knodskerry en den assagaai.

De Boer is krachtig, groot en blank van huid, evenals zijne stamgenooten hier te lande; ook zijn kalm en bedaard karakter komt veel met dat zijner broeders overeen. Het Grootte Boek (de Bijbel) wordt zeer door hem

vereerd, zijn geheele doen en laten rust op de verklaringen, welke daarin gevonden worden. Daar men in de Transvaal verscheidene wilde dieren aantreft, als leeuwen, olifanten, jakhalzen, rhinocerossen enz., waarmee de Boer nog al eens te kampen heeft, is hij een geoefend jager, en een bekwaam schutter. Zijne kleederdracht komt met die van den Europeeschen Boer overeen, de pet echter wordt vervangen door een breedgeranden hoed, om het gezicht tegen de felle zonnehitte te beschermen.

Evenals de Boeren, hebben de Boerenvrouwen een sterken en gezonden lichaamsbouw, zij stellen hoogen prijs op hare zachte blanke huid; met veel zorg wordt het haar glad onder den grooten hoed gestreken, zoodat het geheel, met het eenvoudige katoenen kleed, ons onwillekeurig denken doet aan de Hollandsche zindelijkheid.

Deze Nederlandsche kolonie nam onder het bestuur van van Riebeeck en zijne opvolgers al meer en meer in bloei en welvaart toe, en daar er zich voortdurend Hollandsche en Fransche boeren metterwoon kwamen vestigen, werd hare uitgebreidheid steeds grooter.

Evenals deze kolonie, gingen ook de overige Nederlandsche bezittingen met rassche schreden vooruit, zoodat zij door Engeland met begeerige blikken werden gadeslagen. Daar de regeering in het laatst van de 18 eeuw hare handen vol had met Nederland zelf, werd er weinig acht geslagen op de Overzeesche bezittingen, waardoor het den Engelschen gemakkelijk viel zich in 1795 van

onze koloniën in Zuid-Afrika meester te maken. De Engelschen wisten hunne macht hier steeds te handhaven, zoodat alle gemeenschap met het moederland, ook tengevolge van het continentaalstelsel, voor goed afgesneden was. Het eenige nieuws, dat we van de Nederlandsche boeren uit de Kaap hoorden, moesten we vernemen uit de brieven, die zij aan familie of vrienden schreven.

Het grootste gedeelte der Kaapsche bevolking, niet gezind zich aan eene vreemde overheersching te onderwerpen, verliet de Kaapstad en begaf zich naar de Binnenlanden, om te Zwelendani, niet ver van de Kaapstad, de Republiek uit te roepen. Deze Republiek was evenwel niet van langen duur, de Engelschen gebruikten de wapenen om hunne macht te doen gevoelen, zoodat zij, die het juk van het Engelsche bestuur niet wilden dragen, genoodzaakt waren een goed heenkomen te zoeken in de wildernissen der binnenlanden.

De Engelschen bleven tot 1802 bezitters dezer kolonie, toen ze ons teruggegeven werd, doch slechts voor korten tijd, daar ze ons in 1806 weer ontnomen werd, van dien tijd is ze steeds in het bezit der Engelschen gebleven. Het vreemde bestuur wekte echter voortdurend verbittering. Engeland zond gouverneurs naar de Kaap om zich met het beheer te belasten, doch de eigendunkelijke handelingen dezer personen wekten algemeene ontevredenheid. Zij hielden hun verblijf steeds te Kaapstad, kenden den waren toestand der Kolonisten niet,

en gaven dus weleens bevelen, die strijdig waren met de algemeene belangen.

Verscheidene Engelsche zendelingen doortrokken het Kaapland om er het Christendom verder te verspreiden, op hunne tochten zagen zij, dat de Boeren meestal Hottentotsche bedienden hadden; dit was een gruwel in hun oog, zij beschouwden de Hottentotten als menschen die even goed als de Boeren waren, zoo niet beter, en beschuldigden de laatsten van zware lichamelijke mishandelingen op hunne bedienden gepleegd te hebben. Toen de gouverneur hiermede in kennis werd gesteld, gelastte hij, dat er eene commissie gevormd zou worden, om de zaak nader te onderzoeken. Uit dit onderzoek bleek, dat alle beschuldigingen valsch waren, doch steeds werden er nog Boeren van wreede mishandelingen door de zendelingen aangeklaagd.

Zoo werd er ook zekere Bezuidenhout voor de commissie van onderzoek gedaagd en daar men het onbuigzame karakter van dezen man kende, liet men militaire macht aanrukken, om hem te arresteren. Bezuidenhout echter wilde niet voor de commissie verschijnen, doch verdedigde zich met slechts één bediende, maar hij moest voor de overmacht zwichten, een kogel maakte een einde aan zijn leven. De familieleden van Bezuidenhout waren over deze handelwijze van de commissie zoo gebelgd, dat zij alle moeite deden de geheele kolonie tegen het bestuur in opstand te brengen; dit mislukte evenwel, daar de Opperhoofden der Kaffers, met wie zij een verbond wilden sluiten, weigerden zich

met hen te vereenigen. Toch wilden ze het hoofd niet buigen en gedurende een korten tijd was het mogelijk zich staande te houden, hoewel er verscheidenen door het Engelsche zwaard vielen. De overgeblevenen waren ten laatste zóó zwak, dat ze genoodzaakt waren zich als gevangenen over te geven, de vijf aanvoerders wachtte een hart lot, zij werden door den Gouverneur veroordeeld opgehangen te worden.

Den dag, dat het vonnis voltrokken werd, stroomden er van alle zijden menschen naar de plaats, die daarvoor bestemd was, en, als om de verbittering nog heviger te maken, bleek het, dat het schavot niet sterk genoeg was, zoodat de vijf lichamen, meer dood dan levend, met geweld naar beneden stortten. Ieder was met hun lot begaan, hetgeen den haat niet verkoelde, vooral toen men vernam, dat de vijf ongelukkigen, na op hunne knieën om genade gesmeekt te hebben, eene hardnekkige weigering tot antwoord kregen, zoodat zij ten tweede male tot den strop gedoemd werden; nu bleek het schavot sterk genoeg te zijn.

Dit tafereel werd door de Boeren niet vergeten, de 6 Maart 1816 was niet uit hun geheugen te wisschen. De verhouding, die er tot dien tijd bestond tusschen Boeren en Hottentotten was toch zoo goed, zoowel voor den een als voor den ander; het werk der Boeren werd met zorg verricht, waarvoor zij zich niet ondankbaar toonden, daar zij de Hottentotten goed voedden en als menschen behandelden. Niettemin weigerden de Hottentotsche bedienden, nadat zij door de Engelsche zen-

delingen tegen de Boeren opgezet waren, dezen hunne diensten; hierdoor kwamen beiden in verlegenheid, de Boeren hadden geene handen genoeg, om hun werk te laten doen, en de Hottentotten hadden niet te eten; deze laatsten vervielen tot gevaarlijke rooverbenden, die de eigendommen der Kolonisten niet ontzagen. Het Engelsche bestuur deed bijna niets om hun dit te beletten, in naam wel, doch van de uitwerking zag men weinig.

Nog meer redenen bestonden er, waarom de Boeren tegen het Engelsche bestuur gestemd waren. Gedurende den laatsten tijd was de slavenhandel door de Engelschen oogluikend toegelaten, in het klein altijd, nieuwe slaven werden niet aangevoerd; het gevolg hiervan was, dat de Boeren een hoogen prijs voor zulke bedienden moesten geven, men wil zelfs dat er f 7200 voor één slaaf betaald werd. Dit duurde echter niet lang, daar het Engelsche bestuur in 1815 den slavenhandel verbod. Van dien tijd werd de verhouding tusschen Boeren en slaven geheel anders; de laatsten dienden klacht op klacht in; waren deze klachten gegrond, niemand zou er zich over geërgerd hebben, doch voor het grootste gedeelte bleken ze onrechtvaardig, te zijn, en toch werden vele Boeren gevonnisd. Gezamenlijk trokken de bewoners dier streken naar den Gouverneur om hunne ontevredenheid te kennen te geven, doch te vergeefs, zij werden niet gehoord. Hierover gebelgd, richtten zij zelf eene vereeniging op, »Het menschlievend genootschap," dat zich ten doel stelde, den slavenhandel

zoo spoedig mogelijk af te schaffen. Dit Genootschap kocht alle slavinnen op, om ze met hare kinderen vrij te verklaren. In den beginne betaalde het Genootschap goed, zoodat iedere Boer zijne slavinnen tegen geld wilde inruilen, doch langzamerhand geraakte de kas ledig, men wendde zich tot het Engelsche bestuur om geld, met de bepaling, binnen 10 jaar den slavenhandel afgeschaft te hebben. Het bestuur wilde van dit verzoek niets weten, doch vaardigde een acte uit, waarbij de slavenhandel van dat oogenblik ten strengste verboden werd; er werd een som gelds beschikbaar gesteld, om den Boeren uit te betalen tot schadevergoeding voor de vrijverklaring hunner slaven. Dit geld moest door vele handen gaan voor het zijne rechte bestemming bereikt had, doch naar het scheen was aan elke hand iets blijven kleven, ten minste toen de uitbetaling plaats had, ontvingen de Boeren op verre na den prijs niet, dien zij verwacht hadden. Enkele Boeren, hierover verbitterd, waren te trotsch deze som aan te nemen, zoodat er nu nog omstreeks f 60,000 van dat geld in kas is.

Uit alles konden de Boeren opmaken, dat zij door het Eng. bestuur niet volgens recht werden behandeld; dit bleek hun ook uit het geschil, dat zij met de Kaffers hadden, een volksstam, die in het oosten der Kaapkolonie gevestigd was. Nadat eene Kafferbende eenige aanvallen op het gebied der Kolonisten gedaan had, werd zij op bevel van den gouverneur buiten de grenzen der Kaap gedreven. Eenigen tijd hield zij zich aan dit bevel, doch het schoone vee der Boeren was

haar te verleidelijk; in 1815 beproefde zij op nieuw eenen strooptocht. Terstond wendden de Boeren zich tot het Engelsche bestuur, met het verzoek zelf tegen de Kaffers te mogen oprukken. Dit werd geweigerd en hun werd zelfs verboden de minste wraak te nemen. Dit beviel den Kaffers, zij konden hunne strooptochten ongehinderd voortzetten. Voor de tweede maal vroegen de Boeren bescherming; dit had tengevolge dat de Gouverneur den Kafferopperhoofden in een mondgesprek het verkeerde van hunne handelingen aantoonde en streng verbood, hunne tochten voort te zetten. Deze vermaningen waren spoedig vergeten, het duurde geen twee jaren, of de Kaffers trokken weder over de grenzen der Kaapkolonie, en wel op veel grootere schaal.

Nu begonnen de Engelschen zelf voor hunne veiligheid beducht te worden, van daar dat zij de Boeren lieten optrekken tegen de invallende troepen, na veel moeite slaagden zij er in den aanval af te weren, en den vijand over de grenzen terug te drijven. Volkomen overtuigd, welk een gevaarlijken nabuur zij in de Kaffers hadden, bleven de Engelschen toch op denzelfden voet voortgaan, zij beschermden hunne onderdanen als het ware niet.

Al deze grieven hinderden de Boeren en geen wonder; menigeen had er reeds over gedacht dit land te verlaten en een nieuw vaderland te zoeken, om daar zijn geluk te beproeven. Jammer was het van de Kolonie, dat zoovele nuttige werkzame Boeren, die streek zouden verlaten, juist op een tijdstip dat haar bloei en

welvaart toenam. De nieuwe Gouverneur, geheel den Boeren toegedaan, beloofde alles te zullen goedmaken, voor zoover dit in zijne macht was; het was te laat, een groot aantal boeren, onder leiding van eenige hoofden, trokken op weg naar Natal, om daar eene onafhankelijke Republiek te stichten.

Juist waren de Boeren onderweg in 1834, toen ze vernamen dat de Kaffers weder in opstand gekomen waren en de oostelijke grens der Kaapkolonie reeds overschreden hadden. Daar het bestuur niet voorbereid was op zulk een aanval, en slechts een geringe troepenmacht beschikbaar had, werden al de Boeren ter verdediging opgeroepen, onder voorwaarde dat hun alle schade vergoed zou worden; zij hielpen als één man. Langs de geheele Oostelijke grens werd door de Kaffers zoo gemoord en geplunderd, dat die streek binnen weinig tijds in eene wildernis herschapen was.

De schade was ontzaglijk groot, zij wordt geschat op *f* 3,600,000, te dragen door 300 Boeren, dus behoeft men niet te vragen, hoe ieder op schadevergoeding hoopte, die hun dan ook beloofd was. Toen de Kaffers een weinig tot bedaren gebracht waren, werd het noodige geld terstond door den Gouverneur bij den minister van Koloniën aangevraagd, doch verbeeld u zijne ontsteltenis, toen de minister weigerde het geld te geven; deze beweerde dat de Kaffers in hun recht waren en de Boeren dus geene schadeloosstelling zouden krijgen.

De Boeren zagen op nieuw, dat zij niet naar recht en billijkheid behandeld werden; dit én de grieven, die

zij reeds ondervonden hadden, waren oorzaak, dat zij besloten eene nieuwe woonplaats te zoeken; het spreekt, dat zij hunne landerijen moesten verkoopen, grootendeels voor een spotprijs, daar er op eens zoo vele te koop werden aangeboden. Enkele Boeren voerden hunne kudden meê, doch anderen maakten ze te gelde en ontdeden zich dus van dien last. Het gouvernement stelde nog pogingen in het werk om de volksverhuizing te stuiten, doch het was te laat, de algemeene beweging had zich reeds te veel onder de Kolonisten verspreid; maar op deze handeling kunnen zij trotsch zijn, daar nu het heldentijdperk der Zuid-Afrikaansche volken een aanvang nam.

Een groot aantal Kolonisten, onder aanvoering van Potgieter, trokken noordwaarts de Oranje-rivier over, waar zij gastvrij ontvangen werden door het Opperhoofd van den volksstam, die daar gevestigd was. Spoedig werd Potgieter gevolgd, door een nog grooter getal Kolonisten, onder verschillende Opperhoofden, waaronder ook de dappere Retief; hun getal nam zoo toe, dat het binnen korten tijd reeds meer dan 10,000 bedroeg. Enkelen meenden, verder te moeten doortrekken, dit werd gedaan, maar toen stuitten zij op een wilden stam, met Moselekatze tot opperhoofd. Men kan denken, dat de Kolonisten door dezen laatste niet vriendelijk ontvangen werden; velen hunner, zoowel menschen als vee, verloren het leven, de overigen wisten zich te verdedigen, door van hunne tenten verschansingen te maken, en zich daarachter te verschuilen. Zij konden

zich zoolang staande houden, tot ze hulp kregen van de overige Kolonisten. Met vereenigde kracht werd gestreden, tot het ten laatste gelukte over de Kafferbende te zegevieren. Moselekatze begreep, dat het voor hem het verstandigste was, zich niet in de onmiddellijke nabijheid dier Kolonisten op te houden; hij verzamelde zijne manschappen, en week naar het noorden uit.

Door deze overwinning waren de Kolonisten meester geworden van een betrekkelijk groot gebied; het land, dat Moselekatze verlaten had, kwam hun rechtmatig toe; op dit grondgebied wilden zij eene vrije, onafhankelijke Republiek stichten. Retief wiens hoedanigheden steeds hoog door hen waren geschat, werd tot Kommandant-Generaal benoemd. Enkele Kolonisten waren met deze benoeming niet tevreden; verscheidene anderen werden door hen overgehaald, hunne partij te kiezen, en gezamenlijk onder leiding van Potgieter dit gebied te verlaten, om in het schoone Natal een vaderland te zoeken. Dit gebeurde, ook Retief sloot zich bij hen aan. Zij vonden dat rijke, vruchtbare land geheel ontvolkt, daar Chaka, een Zoeloe-koning, alle bewoners had laten vermoorden, doch daar zij wisten, dat de opvolger van Chaka, Dingaan genaamd, de rechtmatige eigenaar was, wilden de Kolonisten zich er niet vestigen zonder er vooraf met Dingaan over gesproken te hebben.

Retief begaf zich met eenig gevolg naar den Zoeloe-koning, om over den verkoop van Natal te onderhandelen, de ontvangst was koel, doch na een weinig over

en weer gesproken te hebben, werd de verhouding vriendschappelijker. Retief vertrok met een gunstig bericht, vonden de andere Kolonisten de overeenkomst goed, dan zou Retief zich na een korten tijd bij Dingaan aanmelden, om het traktaat te teekenen.

De Boeren waren zeer tevreden met den koop, zoodat Retief zich weer spoedig bij den Zoeloe-koning vertoonde, om de akte van verkoop te sluiten. Dat de Zoeloe-koning schijnbaar op een zeer goeden voet met de Kolonisten stond, bleek daaruit, dat hij hun voor zij vertrokken een feestmaal liet aanbieden, dat met genoeg aangenomen werd, niet wetende welk lot hen wachtte. Te midden der feestvreugde zag men een aantal gewapende lieden verschijnen met het bevel, »Slaat de Toovenaars dood.» (Men moet weten dat de Kolonisten, bestempeld werden met den naam Toovenaars.) In een oogenblik werden hunne vrienden, hunne moordenaars, aan geen enkelen Kolonist werd het leven gelaten, terstond liet de Zoeloe-koning troepen oprukken, tegen de overige Boeren, met het doel allen te vermoorden.

Daar de Boeren geheel onvoorbereid waren op een aanval, en dus geen voorzorgsmaatregelen genomen hadden, konden zij den Zoeloes geen genoegzamen weerstand bieden en omstreeks 500 hunner verloren het leven.

Den dag na deze slachting haalde men nog twee jonge meisjes die nog eenige sporen van leven vertoonden, tusschen de lijken uit; na vele moeite mocht men er in slagen ze het leven te doen behouden, vóór

eenige jaren behoorden zij, hoewel zeer verminkt, nog tot de ingezetenen van Natal.

Dicht bij de plaats, waar dit gruwelstuk gebeurd is, heeft men een stad gesticht »Weenen" genaamd, naar aanleiding van de vele weenenden, die hier vertoefd hebben. Nadat hun uit de Kaap hulp was gezonden, onder aanvoering van Pretorius, konden de overige Boeren zich wreken; de bloeddorst der Zoeloes scheen nog niet verzadigd, ten minste na korten tijd rukten zij tegen de Boeren op, doch nu was de kans gekeerd, zij moesten het slagveld verlaten, na een verlies van 3000 man. De Boeren gingen het slagveld bezoeken en vonden onder de vermoorden ook den betreurden Retief, nog in het bezit zijner lederen tasch, die het document bevatte, waarin Dingaan de Zoeloe-koning, den afstand van Natal onderteevende. Zij konden dit land als hun rechtmatig eigendom beschouwen.

Door het verlies van Retief, moesten de Boeren overgaan tot het benoemen van een nieuwen Kommandant-Generaal, zij kozen Pretorius. Deze ging terstond met kracht aan 't werk; de grenzen van de Kolonie Natal werden bepaald, met goedvinden van het Hoofd der Zoeloes; men onderhandelde met verscheidene inlandsche Opperhoofden, men deed alles om in het rustige bezit van deze rijke welvarende streek te blijven, niet denkende dat hunne vrijheid van korten duur zou zijn.

In 1838, toen de Boeren, den strijd tegen de Zoeloes te voeren hadden en zich dus met niets anders bezig konden houden werd de baai van Natal, op be-

vel van den Engelschen Gouverneur, in bezit genomen. Terstond werden de kusten met troepen bezet, waardoor men vreesde voor eene botsing tusschen dezen en de Kolonisten; gelukkig vond deze niet plaats, daar de bevelhebbers dier troepen allen zeer welwillende lieden waren.

Toen de Engelsche minister deze handelwijze van den Gouverneur vernam, was hij zeer ontstemd, en verlangde, dat de troepen niet den bevelhebber de kust van Natal zouden verlaten. De Boeren, trotsch op hunne vrije Republiek, verlangden ook dat Engeland hen als zelfstandig zou beschouwen; zij richtten een adres aan den Gouverneur, waarin zij verzochten hunne onafhankelijkheid te erkennen. Na eenigen tijd antwoordde de Gouverneur zeer koel, dat hij hunne voorwaarden wel wenschte te vernemen. Dit geschiedde, doch het antwoord van het Engelsche bestuur liet zich wachten. De Boeren maakten er zich in den beginne niet ongerust over, zij dachten dat enkele omstandigheden eene vertraging veroorzaakt hadden. De Kaffers hielden zich gedurende dien tijd niet rustig, zij schenen geen goed begrip van eigendom te hebben, ten minste het vee der Boeren werd door den weggenomen, alsof dat zoo behoorde.

Dit stond den Boeren volstrekt niet aan, te meer daar er juist in dien tijd eene ziekte onder de paarden heerschte, waardoor veel dezer dieren het leven verloren; het was eene zeldzaamheid, dat er een van die ziekte herstelde; zulk een paard noemde men »een gezouten paard.”

Een zoogenaamd »gezouten paard,» werd zelden of nooit weder door die ziekte aangetast, vandaar dat men zulk een paard in waarde hield. Om zich te wreken, deden de Boeren een aanval op de Kaffers, hetgeen hun door het Engelsche bestuur kwalijk genomen werd; de Gouverneur vond hierin eene aanleiding om de Republiek Natal bij Engeland in te lijven in 1842. Van nu af aan, waren de Kolonisten niet onafhankelijk meer.

Daar de Boeren zich niet terstond gewonnen gaven, zond de Gouverneur troepen onder bevel van kapitein Smith naar Natal om hen tot onderwerping te dwingen, doch dezen richtten niet veel uit. In dien tusschentijd landde de »Brazilië», een Hollandsch schip te Natal; de bevelhebber Snellenkamp, een aangenaam vroolijk mensch, zei dat hij uit naam der Hollandsche kooplieden kwam, om onderhandelingen met de Boeren aan te knopen. Snellenkamp hoorende, hoe zij door het Engelsche bestuur behandeld werden, sloeg hun voor, de opperheerschappij der republiek aan Z. M. den Koning der Nederlanden op te dragen; terstond werd dit goedgevonden, zonder te bedenken, dat zij geen eigen rijk meer bezaten want zij waren reeds onderdanen der Engelsche kroon. Nauwelijks had de Gouverneur dit vernomen, of kapitein Smith kreeg bevel met zijne troepen voorwaarts te rukken; langs de kust vond hij zoo goed als geen weerstand, de Boeren hadden een kamp, meer landwaarts opgeslagen; hier was Smith genoodzaakt halt te maken. Zoo bleven de vijandelijke troepen gedu-

rende 14 dagen tegenover elkaar, zonder dat er gevechten voorvielen.

Eindelijk besloot Smith een aanval te doen, hij had echter een slechten tijd gekozen: het was volle maan, zoodat de Boeren op hunne hoede waren. Het grootste deel der Engelsche troepen en verscheidene officieren sneuvelden, en bovendien maakten de Boeren zich van de kanonnen meester, namen de schepen in beslag en omsingelden de Engelschen zoo, dat zij van allen toevoer verstoken bleven; de honger steeg zoo hoog bij de Engelschen, dat zij hunne paarden als voedsel moesten gebruiken. De Boeren waren te menschlievend, om de Engelschen wreed of streng te behandelen.

In het begin bewaakten de Boeren hen nauwkeurig doch langzamerhand verslaptte dit, waardoor het den Engelschen gelukte een bode, Dirk King genaamd, naar de Kaapstad te zenden, zoodat zij zeker waren hulp te krijgen. Terstond werden er eenige troepen, onder bevel van kolonel Cloete, ter hulp gezonden, waartegen de Boeren niet bestand waren, zij werden verslagen, en genoodzaakt terug te trekken.

Na over alles beraadslaagd te hebben kwamen zij overeen met de Engelschen te onderhandelen. Eenige afgevaardigden werden uit hun midden gekozen en naar het hoofdkwartier gezonden. Zij deden echter meer dan men gewild had; Engeland verlangde Natal in te lijven, zij gaven hunne goedkeuring en zoo werd deze schoone streek in 1844 eene Engelsche kolonie.

Natal heeft niet alleen eene schoone natuur, maar de grond is er ook bij uitstek rijk en vruchtbaar; voor eigen gebruik verbouwen de bewoners veel maïs. Onder de artikelen, die uigevoerd worden, behooren wol, meel, katoen, suiker, steenkolen enz.

Onder Pretorius was het land in plaatsen van 4000 morgen gronds verdeeld en aan elk burger zulk eene plaats geschonken; de Engelsche gouverneur vond de plaatsen echter te groot, hij bracht ze op de helft, waardoor de welvaart van den Boer aanmerkelijk verminderde.

De gronden aan de Boeren ontnomen, werden aan de Kaffers geschonken, die op verzoek van het Engelsche bestuur zich in Natal gevestigd hadden. Daar de Kaffers niet zoo streng op eigendom letten, kan men denken hoe de Boeren hierdoor leden; als zij vee misten, behoefden ze niet te vragen, waar het gebleven was, en toch werd hun door het Engelsche bestuur ten strengste verboden, zich hiertegen te verdedigen; de Boeren begrepen spoedig welk lot hen wachtte.

Zooals we vroeger gezien hebben, waren de Boeren door overwinning op Moselekatze meester geworden van een aanzienlijk grondgebied aan de Oranje-rivier, doch door gebrek aan eenheid hadden de meesten deze streek verlaten, om zich te Natal te vestigen; zij, die er gebleven waren, hadden in het begin geen klagen.

In 1842 riepen zij de Republiek uit, zoodat hun eenige wensch, vrij en onafhankelijk te zijn, bevredigd was.

Daar deze streek niet zeer boschrijk is, heeft men er niet genoeg regen, zoodat de grond niet geschikt is voor bouwland. Voor veeteelt, echter is hij uitmuntend, vooral door de uitgestrekte grasvlakten, die men er heeft; dit is dan ook de hoofdtak van bestaan.

De streken, waar deze grasvlakten gemist worden, gebruikt men tot het verbouwen van graan en maïs.

Het vee ziet er gezond en flink uit, een gevolg van de geregelde verzorging; op de schapenteelt legt men zich in het bijzonder toe. In deze streken zegt men niet, dat de schapen geschoren worden doch geknipt; als er gelegenheid voor is, wascht men de schapen een paar weken vóór zij geknipt worden, om de helderheid der wol te verhoogen. Zij, die in dit werk bedreven zijn, knippen ruim 120 schapen per dag.

Niet alle Boeren hebben hier het vee in eigendom, zij kunnen het huren en wanneer de huurtijd verstreken is, moeten zij zorgen een gelijk aantal van hetzelfde gehalte gereed te hebben, behalve de huurpenningen; zoo ziet men menigen Boer, die op het oog een welgesteld man is, doch aan wien soms geen stuk vee toebehoort. Om het stalwerk te verrichten gebruiken de Boeren de Hottentotten en de Bosjesmannen. Onder deze bedienden maken enkelen zich schuldig aan misbruik van sterken drank. Om hen daarvan te genezen geeft men hun den geliefkoosden drank, vermengd met het gedroogde zweet der paarden; reeds verscheidene malen is dit middel met goed gevolg toegepast.

Onlangs las ik het volgende gesprek; een der sprekers moest ook zulk mengsel toegediend worden:*)

Is jij slim Klaas?

Klaas wèh nie Sur.

Wil Klaas soopie hêh?

Assie blief, mijn goeie Sur.

Nou vertel eens voor Sur: wat gaat door de heele wereld en leit toch stil?

De pad, de weg, Sur.

Flink zoo, ouw Klaas. Hier het ouw Klaas soopie van Sur; maar nie vertel hoor!

Den volgenden dag was ouw Klaas ziek, doch hij scheen er de oorzaak van te vermoeden, want na eenige dagen zei hij tot den gever van den drank:

»Sur hêh voor ouw Klaas banjak (erg) ziek gemaak, maar toch zêh ouw Klaas voor Sur: Dankie, nie lieve Sur, dankie.

Eene algemeene begraafplaats heeft men hier niet, elke boerenhoeve heeft een afzonderlijk gedeelte, daarvoor beschikbaar; de lijken worden steeds met het aangezicht naar het Oosten geplaatst. De wijze van begraven is hier zeer plechtig, onder het zingen, gewoonlijk van Gez. 182, brengt men den overledene naar zijne laatste rustplaats, daar aangekomen, heft men meestal na eene rede gehouden of een gebed gedaan te hebben weder een lied aan, ieder werpt een schop aarde op het lijk en zoo gaat men doorgaans

*) Zie hierover breedvoeriger het werk van F. Schüssler. (Zuid-Afrika.) P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam.

Gez. 22 zingende huiswaarts. Het opgraven van lijken, voor welk doel ook, is hier een zeldzaamheid; over zulk eene handeling is men in 't algemeen ten zeerste vertoornd. Vandaar de woede eener Hottentotsche vrouw, tegen hem, die het lijk haars zoons had doen opgraven: Allah Sur, waarom het Sur zoo voor mij gedaan, Sur? Sur het mén vleesch en bloed verskop n'es 'n hond. Ik zèh voor Sur: Groo Baas (God) sel voor Sur zeer maak, z'n heele leve lank! *)

Met alle omliggende stammen waren de Boeren van den Oranje-Vrijstraat op een vriendschappelijken voet, behalve met de Griquas, (een gemengd ras van blanken en Hottentotten); telkens als het dezen mogelijk was, ontstalen zij den Boeren eenig vee. De Boeren, hierover ontstemd, kwamen met hen in oorlog, en daar de Griquas ammunitie en wapenen kregen door toezending der Engelschen, bleek het dat dezen partij voor de Griquas trokken.

Na eenige schermutselingen raakten de beide partijen bij Zwartkopjes met elkaar in een hevig gevecht, met het gevolg dat de Boeren het onderspit moesten delven en geheel tot onderwerping werden gebracht. Alle wapenen werden den Boeren bij deze gelegenheid ontnomen, zoodat zij niet dan met groote moeite in hun onderhoud konden voorzien: daar zij meest van wild leefden, hadden zij behoefte aan wapenen. Over deze handelwijze gegriefd, zonden zij een Vrijstaatsch burger

---

*) Zie hierover breedvoeriger het werk van F. Schüssler. (Zuid-Afrika.) P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam.

naar het Engelsch bestuur om hierover te klagen; als onderdanen van den staat meenden zij op eene betere behandeling aanspraak te mogen maken.

De afgezant werd niet gehoord; op zijne heenreis deed de gedachte, zijne zending met een goeden afloop beloofd te zien, hem alle gevaren trotseeren; doch op zijnen terugtocht had hij, naar het hem scheen, met oneindig meer moeilijkheden te kampen. De onbillikheden, door het Engelsche bestuur, ten opzichte der Boeren gepleegd, bracht dezen in opstand; zij lieten de Engelsche ambtenaren over de grenzen zetten, en verlangden, dat de troepen terstond het land zouden verlaten. De bevelhebber dezer troepen was genoodzaakt aan dit verlangen te voldoen, daar hij te weinig manschappen bij zich had. Toen de Gouverneur der Kaap deze handeling hoorde, zond hij dadelijk versterking, zoodat de bevelhebber, die had moeten wijken, de Boeren met eene groote macht kon aanvallen. Na een bloedig treffen bij Boomplaats in 1848, werden de Boeren voor de tweede maal bij Engeland ingelijfd.

Engeland zag spoedig, dat het bezit van den Oranje-Vrijstaat geen voordeel aanbracht; steeds moest er eene sterke legermacht verblijf houden, daar dat land voortdurend aan invallen der omliggende wilde stammen blootgesteld was. De zorg voor die streek verslaptte, totdat het Engelsche bestuur besloot den Vrijstaat aan de rechtmatige eigenaars terug te geven. De republiek werd terstond uitgeroepen en een President, gesteund door een volksraad, aan het hoofd er van geplaatst.

Het klimaat in den Oranje-Vrijstaat is over 't algemeen zeer gezond; vooral voor borstlijders is deze droge lucht zeer heilzaam. De meeste bewoners van dit land behooren tot de Nederlandsch Hervormde Kerk; doch andere kerkgenootschappen heeft men er ook; in den laatsten tijd vooral heeft het Katholicisme zich er zeer uitgebreid; men treft er slechts enkele Israëlieten aan, in het bezit eener Synagoge zijn zij echter niet; toch worden zij door allen met den meesten eerbied behandeld.

In den laatsten tijd heeft het onderwijs zich krachtig ontwikkeld in dezen staat; jaarlijks wordt de som, die men aan het onderwijs besteedt, grooter. De Boeren uit dit gebied staan op veel hooger trap van ontwikkeling dan de bewoners der Transvaal; bij gemis aan arbeiders moet de Boer in den Oranje-Vrijstaat zelf zijn werk verrichten. Het getal kleurlingen, die als bedienden gebruikt worden, is hier niet groot, zoodat elke Boer slechts weinig arbeiders kan hebben. In de Transvaal daarentegen bedraagt het getal kleurlingen veel meer dan dat der blanken; het loon der ondergeschikten is aanmerkelijk minder, zoodat het houden van bedienden hier niet zoo bezwaarlijk is. De Boer leeft hier als heer, en laat al zijn werk verrichten.

Gedurende de laatste jaren is de bevolking van den Oranje Vrijstaat aanmerkelijk toegenomen; geldzucht is de oorzaak hiervan. Sedert 1866 heeft men hier diamantvelden en steenkolengroeven ontdekt. De fabelachtigste verhalen omtrent de gemakkelijke wijze, waarop men hier rijk kon worden met diamanten graven, wer-

den overal verspreid. Verscheidene menschen leenden het oor aan dergelijke verhalen, verkochten alles, en verhuisden naar de Diamantvelden, heilig overtuigd, binnen korten tijd rijk terug te keeren. Helaas! hoe menigeen werd bedrogen. De meeste streken, waar de grond mineralen bleek te bevatten, werden terstond door het Engelsche Bestuur gekocht; zij, die dachten dat de diamanten hier slechts voor het rapen lagen, hadden zich deerlijk misrekend. Om een klein stukje van dien mineraalrijken grond te bekomen, moest men een enorme som betalen. Zij, die verstandig handelden, keerden terstond terug, altijd als hunne reispenningen het veroorloofden; doch de meesten, mistroostig over het mislukken van hun tocht, bleven in deze streken en moesten, meest door eene ondergeschikte betrekking te bekleeden, in hun onderhoud voorzien.

Reeds vroeger vernamen we, dat de Boeren zich meester gemaakt hadden van het gebied dat Moselekatze bewoonde, door er hem uit te verdrijven. Dit land was, van uit de vorige woonplaats der Boeren beschouwd, aan den overkant der Vaal of Gele rivier gelegen, vandaar de naam Trans(over)vaal. De meeste Boeren lieten in den beginne dit land liggen, en vestigden zich, zooals we gezien hebben in Natal, in de hoop in dit schoone land een rustig vaderland te vinden; toen het echter bleek, dat hunne onafhankelijkheid hier ook niet van duur zou zijn, begaven zich een groot aantal hunner, onder aanvoering van Potgieter naar de Transvaal in 1838. Na het verblijf van een jaar in deze

streek, werd de Republiek door hen uitgeroepen, met Potchefstroom tot hoofdstad. Zij stelden Potgieter als Kommandant-Generaal aan het hoofd, bijgestaan door een Volkraad. Hier ontving Potgieter een schrijven van voornoemden Snellenkamp, waarin deze hem meldde, dat de grond, door Potgieter en zijne volgelingen bewoond, aan de Britsche kroon behoorde.

Daar de Boeren niet gaarne opnieuw door de Engelschen verdreven wilden worden, besloten zij hunne Republiek hier op te breken, om haar in eene noordelijker gelegen streek te vestigen. Deze streek behoorde aan Umzwas, doch daar hij nog minderjarig was, werd de regeering waargenomen door zijne moeder Amazwasi; van deze werd eenig gebied gekocht, waartoe Lijdenburg en omstreken behoorde. Hier konden Potgieter en zijne volgelingen, op eigen grond eene onafhankelijke Republiek stichten. Spoediger dan men verwachtte werd er eene tweede gesticht.

De bewoners van het geannexeerde Natal zagen weldra, dat met hunne onafhankelijkheid, ook de bloei en welvaart der kolonie geweken was. Uit de wijze, waarop de Boeren tegenover de Kaffers behandeld werden, zagen we reeds, dat de eersten werden verongelijkt.

Dit en meer andere grieven deed hen nogmaals besluiten, onder leiding van Pretorius, het land, dat hun zooveel schoons beloofde te verlaten, om in de Transvaal een beter thuis te zoeken. De Engelsche Gouverneur trachtte de verhuizing, door het aanbieden van een som gelds tegen te gaan, doch te vergeefs; de gemoederen

waren reeds te veel geschokt, men sloeg het aanbod van de hand, en schreef dat er geen geld, doch onafhankelijkheid verlangd werd; kon de Gouverneur die niet geven, welnu, zij zouden ze elders zoeken.

In 1847 trok Pretorius met 400 Boerenfamilies (omstreeks 3000 zielen) uit Natal voorloopig naar de Transvaal; zij vestigden zich te Potchefstroom, dat zooals we gehoord hebben, door Potgieter en de zijnen verlaten was. Pretorius beviel de naam Potchefstroom niet, hij liet dien verdoopen in Mooirivier; dit werd de hoofdplaats van hunne Republiek.

Hadden deze onafhankelijke staten zich nauw bij elkaar aangesloten, dan was hunne houding tegenover de omliggende stammen zeker flinker geweest; ook zou zulk eene aaneensluiting goeden invloed op vooruitgang en ontwikkeling hebben uitgeoefend.

Langzamerhand verkoelde de haat tusschen Pretorius en Potgieter, tot zij zich ten laatste in 1852 met elkaar verzoenden. Sedert de vestiging der Boeren in de Transvaal, hadden de Engelschen niets van zich laten hooren, alles was rustig gebleven. Zij begrepen, dat het bezit van de Transvaal hun veel geld zou kosten, daarom werd er besloten de onafhankelijkheid der Republieken te erkennen en twee commissarissen werden naar de Transvaal gezonden, om haar onafhankelijk te verklaren. Te dien einde traden ze met Pretorius in onderhandelingen, met het gevolg, dat de onafhankelijkheid erkend werd in 1852, bij de conventie van Zandrivier.

Eerst in 1858 werden de verschillende Republieken,

die in de Transvaal gevormd waren, tot één geheel vereenigd met de hoofdstad Pretoria.

Eindelijk waren de Boeren in het bezit van eene erkende onafhankelijke Republiek. Het gezamenlijke grondgebied beslaat ruim 5000 vierk. geogr. mijlen, dus is het acht maal zoo groot als ons vaderland.

Het getal inwoners kan niet nauwkeurig opgegeven worden, daar de volkstellingen bij de kolonisten zeer moeilijk en bij de inboorlingen bijna volstrekt niet gehouden kunnen worden. Als zij hooren, dat zoo iets moet gebeuren, nemen ze terstond den Bijbel terhand om 2 Sam. 24 met aandacht te lezen.

Het land telt ongeveer 500,000 bewoners, waaronder 50,000 blanken; onder dezen kan men aannemen, dat 8 à 10000 weerbare mannen zijn.

Het land wordt overvloedig besproeid door rivieren, die voor de scheepvaart echter geen van alle geschikt zijn; ook heeft men er vele koude en warme bronnen. Voor alle gestellen heeft men hier een gezond klimaat, uitgezonderd de enkele dagen, dat de hitte vreeselijk is. Vooral te Pretoria, de hoofdplaats, is het klimaat uitstekend.

Gedurende den zomer, van October tot April, valt er veel regen; dit wordt het natte seizoen genoemd, in tegenstelling met den winter, die het droge jaargetijde heet, daar er in dien tijd bijna geen water valt; vele rivieren drogen dan geheel uit, zoodat men ze als wegen kan gebruiken. In streken die noordelijker gelegen zijn, is men soms jaren achtereen van regen verstoken.

Men kan denken, hoe alles er dan uitziet; menschen en dieren hebben in zulke tijden veel ellende, dikwijls worden er geheele troepen wild dood op het land gevonden.

Over het geheel is de bodem der Transvaal rijk en vruchtbaar, vooral in de zuidelijke streken. In gewone tijden kunnen de Boeren zich tweemaal per jaar met een oogst verblijden. De voornaamste landbouwproducten zijn: rijst, koorn, maïs en tabak; groenten kent men er bijna niet, en rogge volstrekt niet. De vruchten leveren groote verscheidenheid op: men heeft er zoowel de vruchten, die in ons land gekweekt worden, uitgezonderd de kers, als de vruchten der tropische gewesten. Door de uitgestrekte bosschen, die men er nog aantreft, zijn er een groot aantal wilde dieren, zooals olifanten, leeuwen, tijgers, wolven, jakhalzen, hyena's en wilde bokken (den naam *geit* kent men hier niet, vandaar dat er steeds van bokkenmelk gesproken wordt.)

In den laatsten tijd hebben de Boeren zich veel toegelegd op de paardenfokkerij; de vorm der paarden is hier leelijk, doch daar zij zeer sterk zijn, kan men ze goed gebruiken voor zwaar werk. De veeteelt is ook een der voornaamste takken van bestaan voor de Boeren, vooral van schapen maken zij veel werk. De vogels zijn hier ook zeer talrijk, op vele wordt jacht gemaakt om hunne veeren, zooals op den struisvogel; verder worden de bewoners zeer geplaagd door slangen en lastige insecten. Om een welgesteld Boer te heeten, moet men minstens eene eigene hoeve met 9000 morgen gronds

bezitten, behalve de kudden; zij, die eene hoeve van anderen moeten huren, noemt men »bijwoners" en zijn weinig in tel. De inboorlingen worden door de Boeren »schepsel" genoemd, zichzelfen noemen ze »mensch". De oudere Boeren worden door de jongeren met »oom" toegesproken, tegen de jongeren zegt men »neef". De Boeren zijn zeer godsdienstig, alles berust bij hen op den Godsdienst. Dit blijkt ons ook uit de wijze, waarop zij een aanvang maken met het stichten eener kolonie. Eerst bouwen zij eene kerk, al is die ook van graszoden, dan zorgen zij voor een predikant, vervolgens wordt er eene school gebouwd, om daarna tot het be-noemen van een onderwijzer over te gaan. De Engelschen daarentegen leggen den grondslag tot eene kolonie op eene geheel andere wijze; zij bouwen eene cantine, daarna eene gevangenis om de beschonken personen in te huisvesten, en kiezen dan een magistraat, teneinde het vonnis over genoemde lieden uit te spreken.

Vroeger waren de Boeren zeer gastvrij en openhartig, doch daar zij dikwijls door hunne gasten met ondank beloond werden, sloten zij langzamerhand hunne harten voor anderen en weigeren zij thans dikwijls gastvrijheid te verleen.

Met het onderwijs en de geneeskunde ziet het er hier nog slecht uit: daar de meeste Boeren te ver van eene school verwijderd wonen, sturen zij hunne kinderen er niet heen, sommigen nemen huisonderwijzers; dit zijn meest allen vagebonden die voor niets meer bruikbaar zijn, maar zich bij de Boeren als onderwijzers voordoen. Zijn

zij een half jaar of als het heel lang duurt een jaar op eene hoeve geweest, zoodat de kinderen een weinig lezen en schrijven kunnen en den Bijbel weten uit te leggen, dan worden ze weggezonden, om elders hun fortuin te zoeken. Dergelijke lieden vestigen zich ook als geneesheer, sommigen koopen het patent als dokter.

De taal der Afrikaansche Boeren komt veel met het Hollandsch overeen, zooals uit onderstaand Afrikaansch gedicht blijkt: *)

KEREL, PAS OP!

Ek ken 'n meisie, mooi en klein,

Pas op!

Nou is sij grof, net nou weer fijn,

Pas op, Pas op!

Betrouw haar nou,

Dan fop zij jou.

Zij het twee ogies, bruin en saf,

Pas op!

Eers loer sij skuins en dan weer af,

Pas op! Pas op!

Sij zal jou fop,

Jou eselskop!

So fijn nes gouddraad is haar haar,

Pas op!

En wat sij seg dit jok sij maar.

Pas op! Pas op!

Betrouw haar nou,

Dan fop sij jou.

---

*) Voorkomende in: Herinneringen uit Zuid-Afrika door Theod. M. Tromp, E. J. Brill, Leiden.

Haar halsie is so wit as ijs,

Pas op!

Sij weet oek hoevel sij moet wijs,

Pas op! Pas op!

Betrouw jij haar,

Dan is dit klaar.

Geef sij jou een mooiye kans,

Pas op!

Want vraag jij haar — dan draai sij om,

En jij 's gefop

Daar loop jij heen,

Met 'n blouwe skeen!

'N ou Rot.

Zoovals in ieder land, vindt men ook hier nationale liederen, in de volkstaal geschreven, hetgeen uit onderstaande gedichten blijkt:

Waar Tafelberg begint tot over die Transvaal
Woon één verenigt volk — één algemeene taat;
Een volk voorheen miskent, een taal voorheen gesmoort,
Maar nou beroemt, geëert in Oost, Wes, Suid en Noord.

Die Afrikaanse taal die klink ver ons so soet;
Hij is ons moedertaal, sit ons in murg en bloed,
Ons ruil hem ver geen taal, al is die nog zoe skoon,
Daarvoor het ons gelij veragting, smaad en hoon.

Deur cendrag saamgeknoop in sterke broederband,
Is al die burgers vrij van ons vereenigt land.
Die land is ruim en kan miljoene nog bevat.
Die band kan niemand breek met wapens, geld of wat.

Europa, roem gerus op al jou grote prag;
Ons wil ons land nie ruil, nie ver een enkel dag;
Bij jou is plaasgebrek en dikwijls hongersnood;
Bij ons is grond genoeg. Die wat wil werk, het brood.

Die heilige Bijbelboek wordt bij ons hoog geëer,
 Ons ag' dit as die woord van onze lieve Heer;
 Hij leer wat ons moet doen, en dit is ons genoeg;
 Ons breng hem, waar ons kom te same met die ploeg.

Gedenk ons Volk en Land getrouwe Hemelheer,
 Siet gunstig oek op ons nes op ons vaders neer;
 Bekroon ons handewerk en skenk ons uw gena,
 En segen, lieve Heer! 't verenigt Afrika!

Een ider nasie heef zijn land;
 Ons woon op Afrikaanse strand;
 Trots is ons om die naam te dra,
 Van kinders van Suid-Afrika.

Een ider nasie heef zijn taal.
 Ons praat van Kaap tot in Transvaal
 Wat almaal maklik kan verstaan,
 Wat gaat die ander taal ons aan?

Een ider nasie heef zijn wet.
 Wat goed gebied en kwaad belet;
 So volg ons ook die sede na,
 Wat thuis hoor in Suid-Afrika.

Een ider nasie heef sijn reg,
 Al is hij nog so swak en sleg.
 Een ider nasie heef sijn tijd
 Om op te groei en af te slijt.

En so's ons lieve Heer dat doet,
 So is dit altijd wijs en goed.
 Da komt een dag ver ons ook, ja!
 Vertrouw op God, Suid-Afrika.

De regeering der Transvaalsche Republiek was zuiver republikeinsch. Aan het hoofd van den staat was een President geplaatst; deze vormde met vier leden de uit-

voerende macht, en werd bijgestaan door een Volksraad van 42 leden, die voor den tijd van 4 jaar gekozen werden en terstond herkiesbaar waren; deze raad was tevens belast met het maken der wetten voor het land.

Te oordeelen naar de prijzen der levensmiddelen, zou men niet zeggen, dat de Transvaal zulk een vruchtbaaren bodem bezat, een bodem, die den overvloedigen oogst zoo goed als nooit doet mislukken.

Uit onderstaande opgaaf kan men zich eenigszins een denkbeeld maken van die prijzen:

Een kilogr. rundvleesch . . .	f 0,40
Een kilogr. schapenvleesch . . .	- 0,40
Een dozijn eieren	- 0,60
Een kip	- 0,60
Een eend	- 0,75
Wild (per kilogr.)	- 0,30
Een liter melk	- 0,40
Een kilogr. boter	- 2,10
Een kilogr. meel	- 0,14
Een kilogr. maïs	- 0,06
Een emmer aardappelen . . .	- 1,80
100 bossen haver	- 16,20
5 kilogr. tabak	- 2,40
20 takkenbossen	- 12,00
20 voet timmerhout	- 7,20
100 Sinaasappelen	- 2,10.

Een logementhouder betaalt voor zijn patent als zoodanig f 144 jaarlijks.

De onkosten bij het voltrekken van een huwelijk met

afkondiging der geboden, bedraagt *f* 24, wenscht men de geboden niet afgekondigd te hebben, dan moet men *f* 84 geven.

Al spoedig hadden de Boeren met de omliggende volksstammen te kampen; de onderdanen van Sechele, een Bechuana opperhoofd, roofden het vee der Boeren bij groote menigte. De Boeren, hierover verontwaardigd, vermaanden hen dringend, verdere strooptochten te staken, doch het mocht niet baten. Sechele schreef aan andere opperhoofden, dat hij den oorlog wilde. De krijg ontbrandde, doch liep niet ten voordeele van Sechele af, na groot verlies moest hij den vrede teekenen.

Bij deze gelegenheid hebben verscheidene Engelsche zendelingen getracht de Boeren in het oog van anderen zwart te maken, doch geheel ten onrechte.

Potgieter noch Pretorius mochten lang de vruchten hunner onafhankelijke Republieken inoogsten, beiden stierven in 1853; zoowel voor den een als voor den ander, werd de zoon tot opvolger gekozen. De nieuw benoemde Presidenten werden, na korten tijd, in een oorlog met Makapan gewikkeld, die echter niet van langen duur was; de rust was spoedig hersteld, doch de Boeren hadden het verlies van Potgieter te betreuren. 1853. Pretorius dacht nu het Presidentschap over beide Republieken te aanvaarden, doch dat viel hem tegen; de weduwe erfde het gezag, hetgeen bij haar dood op haar tweeden echtgenoot S. Schoeman overging; de Republiek van Pretorius bleef voortdurend, door hare inwendige macht, de overhand behouden. Voor het

in de Transvaal, doch sinds eenige jaren had hij zijn ambt neergelegd, en zich als landbouwer gevestigd. Het was een knap, verstandig man, die geheel voor de Republiek leefde; jammer was het, dat hij in alles zoo haastig te werk ging, hij wilde te veel verbeteringen in eens. Was hij kalmer geweest, wellicht had hij de Republiek tegen ondergang kunnen behoeden.

De omliggende stammen lieten den Boeren geen rust; nu waren het weder de onderdanen van Secoecoeni, die alles plunderden en wegroofden, wat onder hun bereik kwam; de oorlog, hierover gevoerd, putte het Rijk der Boeren zeer uit; met blijdschap teekenden de Transvaalsche bewoners in 1877 den vrede.

De toestand der Transvaal was in die dagen allertreurigst: er heerschte overal geldgebrek; dit werd door Engelschgezinden, als eene geschikte gelegenheid aangegrepen, om allerlei valsche berichten naar Engeland te zenden; o. a. werd er gemeld dat het de wensch der Transvaalsche bewoners was, door Engeland geannexeerd te worden. In Engeland hechtte men geloof aan deze tijdingen, Shepstone werd met volmacht naar de Transvaal gezonden, het land in te lijven, mits het meerendeel der bewoners er in toestemde. De annexatie had plaats den 12 April 1877. Zonder er zich tegen te kunnen verzetten, werden de Boeren van hunne onafhankelijkheid beroofd. President Burgers waagde het niet, gewapend tegen Englands macht op te trekken: daarvoor was het land te uitgeput. Van alle zijden rezen klachten van verontwaardiging op, de meeste

staten spraken luide hunne ontevredenheid uit over zulk eene handelwijze. Bij den aanvang dacht menigeen, dat de inlijving voordeel zou opleveren, doch spoedig bleek het, dat men zich vergist had: de meeste beloften, bij de annexatie gedaan, bleven onvervuld. De ontevredenheid nam hand over hand toe; verscheidene Boeren stichtten eene nieuwe Republiek in Damaraland; of zij daar gelukkig zullen zijn, is te betwijfelen: die streek is op verre na zoo vruchtbaar niet.

De Transvaalsche bewoners, het Engelsche bestuur moede, schudden het vreemde juk af, en riepen in het laatst van December 1880 de Republiek uit. Met algemeene stemmen werd de beminde Krüger tot President gekozen. Sinds lang ontevreden, wilden de Boeren zich met de wapenen verdedigen tegen de onrechtvaardigheid, die hun in 1877 door het Engelsche bestuur was aangedaan; Joubert werd door hen tot opperbevelhebber benoemd. Krüger en Joubert waren samen in Engeland geweest, zij hadden dat machtige rijk aanschouwd, toch deinsden ze niet terug; zij wilden tot den laatsten druppel bloeds voor de vrijheid kampen.

De eerste vijandelijke aanval had plaats bij Bronkers Spruit in Januari 1881. Hiermede was de oorlog openlijk verklaard; van dat oogenblik stonden de Transvaalsche Boeren en de Engelschen als vijanden tegenover elkaar en werd de houding der beide partijen steeds vijandelijker.

In het laatst van Januari kwam het tot een treffen bij Langnek-pas, waarin de Boeren de overhand behielden; na dien tijd werd er met afwisselend geluk ge-

streden, doch zeker is het, dat de Kolonisten op den duur niet bestand zijn, tegen Englands overmacht.

Wanneer ooit een volk met recht zijn land heeft verworven en bezit, zijn hét die Boeren, de nakomelingen van Nederlandsche emigranten, die onder duizend kampstrijden en bezwaren, de Transvaal hebben veroverd en bevolkt, met het verklaarde doel, de Engelsche heerschappij te ontgaan, en er een onafhankelijk gemeenebest te vormen. Hun vrijheidszin, hunne dapperheid, en volharding wekken onze bewondering, gelijk hun lijden ons mededoogen. Tegen zulk eene overweldiging komt ons gevoel van recht op.

In den strijd der kleine Transvaalsche Republiek tegen Englands wereldmacht, wijdt de geheele beschaaftde wereld alle gevoel en sympathie aan die zwakke partij, welke voor recht en vrijheid kampt.

N A S C H R I F T.

Terwijl dit werkje ter perse was, hebben er in Zuid-Afrika belangrijke gebeurtenissen plaats gehad. De Gouverneur van Natal, Colley genaamd, had bevel ontvangen, de Boeren tot onderwerping te brengen en de rust in de Transvaal te herstellen. Hij beschouwde dit als eene zaak van weinig belang en begaf zich te dien einde op marsch met eene macht van slechts 1300 man. Door de overwinning bij Langnek-pas aangemoedigd, besloten de Boeren Colley geheel in te sluiten en hem tot de overgave te dwingen. Hieruit vloeide een derde treffen voort, waarin de Engelschen

met een verlies van 150 man op nieuw tot den terugtocht gedwongen werden. De wijze, waarop door de Boeren gestreden is, mag bijna eenig in de geschiedenis worden genoemd. Hun doel in de gevechten is geweest: sparen, wat gespaard kon worden, daarom hebben zij bijna enkel op de Engelsche officieren geschoten, die dan ook nagenoeg allen sneuvelden of gewond werden.

Terstond na het vernemen van de eerste nederlaag, zijn er naar het tooneel van den strijd met den meesten spoed aanzienlijke Britsche versterkingen gezonden, die dan ook nog tijdig zijn aangekomen om te verhoeden, dat Colley in de noodzakelijkheid kwam, zich over te geven. De Boeren zich tegen de geoeffende regimenten waarschijnlijk niet bestand achtende, hebben niet getracht dezen op hunnen marsch tegen te houden, doch zich allen in den Langnek-pas teruggetrokken, dien zij nog bij voortduring geducht versterken, in de hoop, dat het hun zal gelukken den vijand op nieuw tot den aftocht te noodzaken. Mogen zij slagen in hunne pogingen en zodoende aan kleine natiën leeren, hoe groot de kracht is van een volk, dat voor recht en vrijheid kampt en daarbij de spreuk: »*Eendracht maakt Macht*'' voor oogen houdt.

Ook in dezen oorlog maakt de Nederlandsche afdeeling van »het Roode Kruis'' zich weder verdienstelijk. Duidzenden guldens zijn reeds naar Zuid-Afrika overgemaakt, tot aanschaffing van alles, wat voor de verpleging der gewonden noodig is. Allerwege in ons land worden

inzamelingen gehouden om aan onze gewonde Transvaalsche stamgenooten hulp te verschaffen. Onderscheiden Nederlandsche geneeskundigen zijn derwaarts vertrokken, om in dienst van »het Roode Kruis» op het slagveld hunne menschlievendheid te toonen. Zelfs vermelden de dagbladen, dat er te Asperen eene vereeniging is opgericht, die den naam van »het Groene Kruis» heeft aangenomen en zich met onderscheiden corporatiën in verbintenis heeft gesteld, om den Boeren na afloop van den oorlog hulp te verleenen.

Moge het einde van den strijd nabij zijn en het bloed dat de Transvalers voor vrijheid en recht hebben gestort, niet vergeefs zijn geplengd.

Onder het afdrukken dezes, kwam er een belangrijk telegrafisch bericht van het oorlogstooneel loopende tot 28 Februari, dat het volgende bevatte:

Generaal Colley heeft een uitval gewaagd, waarbij het tot een treffen met de Boeren kwam, die hij aanvankelijk teruggedreef.

De Boeren hernamen echter hunne stellingen, dreven de Engelschen op de vlucht, en versloegen hen geheel. Geen honderd manschappen der Engelschen zijn overgebleven. Colley zelf is eveneens gesneuveld.
